

SPREČAVANJE I SUZBIJANJE SEKSIZMA

Preporuka CM/Rec(2019)1 koju je usvojio
Komitet ministara Savjeta Evrope 27. marta
2019.

Savjet Evrope

Izdanje na francuskom jeziku:

Prévention et lutte contre le sexisme

Reprodukcija teksta u ovoj publikaciji dozvoljava se uz navođenje punog naziva i izvora, odnosno Savjeta Evrope. Ukoliko se isti namjerava koristiti za komercijalne svrhe ili prevoditi na neki od nezvaničnih jezika Savjeta Evrope, potrebno je kontaktirati publishing@coe.int.

Korice i prelom: Sektor za izradu dokumenata

(SPDP), Savjet Evrope

© Savjet Evrope, april 2019.

Štampa Savjet Evrope

Sadržaj

PREPORUKA CM/REC(2019)1

Dodatak uz Preporuku CM/Rec(2019)1

Preporuka CM/Rec(2019)1¹

¹U vrijeme usvajanja ove preporuke, a u skladu sa čl. 10.2c Poslovnika za sastanke zamjenika ministara, predstavnik Ruske Federacije zadržao je pravo svoje vlade da obezbijedi ili ne obezbijedi usklađivanje sa ovom preporukom, naročito stavom 3 preambule, odbijajući upotrebu termina „rod“, budući da

(usvojio Komitet ministara 27. marta 2019. godine na 1342. sastanku zamjenika ministara)

Komitet ministara, na osnovu čl.15.b Statuta Savjeta Evrope,

Podsjećajući da rodna ravnopravnost ima ključnu ulogu u zaštiti ljudskih prava, funkcionisanju demokratije i dobre vladavine, poštovanju vladavine prava i promovisanju dobrobiti svih, da obuhvata jednaka prava za žene i muškarce, djevojčice i dječake, kao i istu vidljivost, osnaženost, odgovornost i učešće u svim sferama javnog i privatnog života, te da podrazumijeva jednak pristup resursima i njihovu jednaku raspodjelu među ženama i muškarcima, kao što je utvrđeno Strategijom za rodnu ravnopravnost Savjeta Evrope 2018-2023;

Podsjećajući da diskriminacija na osnovu pola i/ili roda predstavlja kršenje ljudskih prava i prepreku uživanju ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao što je potvrdio Komitet Ujedinjenih nacija za eliminaciju diskriminacije žena u svojoj Opštoj preporuci br. 28 o osnovnim obavezama država članica u skladu sa članom 2 Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena;

Podsjećajući da seksizam predstavlja manifestaciju istorijski nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca, koja dovodi do diskriminacije i sprečava potpuno napredovanje žena u društvu;

Primjećujući da je seksizam široko rasprostranjen i da preovladava u svim sektorima i svim društvima;

Potvrđujući da seksizam jačaju rodni stereotipi koji pogađaju žene i muškarce, djevojčice i dječake, te da je u suprotnosti sa ostvarenjem rodne ravnopravnosti i inkluzivnih društava;

Primjećujući da seksizam predstavlja prepreku osnaživanju žena i djevojčica, koje su nesrazmjerno pogođene seksističkim ponašanjem; zatim primjećujući da rodni stereotipi i ukorijenjena pristrasnost oblikuju norme, ponašanje i očekivanja muškaraca i dječaka, čime dovode do seksističkih djela;

Uz zabrinutost da je seksizam povezan sa nasiljem nad ženama i djevojčicama, čime djela „svakodnevnog“ seksizma postaju dio kontinuuma nasilja, koji stvara ambijent zastrašivanja, straha, diskriminacije, isključenja i nesigurnosti, što ograničava mogućnosti i slobodu;

Primjećujući da žene i djevojčice mogu biti podvrgnute višestrukim i ukrštenim oblicima diskriminacije, te da se mogu suočiti sa seksizmom udruženim sa drugim normama ponašanja koje su diskriminatorne, štetne ili pune mržnje;

Svjestan da se seksizam i seksističko ponašanje dešavaju na pojedinačnom, institucionalnom i strukturnom nivou i proživljavaju ostavljajući štetne posljedice na sva tri nivoa, te da mjere za sprečavanje i suzbijanje seksizma stoga treba preduzeti na svim nivoima;

Podsjećajući na Konvenciju Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) iz 1979. godine, kojom se državama članicama nalaže da preduzmu sve odgovarajuće mjere, da izmijene društvene i kulturne obrasce ponašanja muškaraca i žena da bi se otklonile predrasude, kao i uobičajena i svaka druga praksa zasnovana na shvatanju inferiornosti ili superiornosti jednog ili drugog pola ili stereotipnim ulogama muškaraca i žena”;

Imajući u vidu ciljeve utvrđene Pekinškom deklaracijom i Platformom za akciju, usvojenim na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama (1995. godine), a naročito Izvještaj sa Regionalnog sastanka za Evropu Peking+20, koji je organizovala Ekonomska komisija za Evropu Ujedinjenih nacija 2014. godine, u kojem se navodi da su „diskriminatorni stereotipi i dalje široko rasprostranjeni i utiču na obrazovanje i učešće žena u privredi i javnom životu”;

Imajući u vidu Agendu Ujedinjenih nacija za održivi razvoj do 2030. godine, uključujući cilj održivog razvoja 5 („Postići rodnu ravnopravnost i osnažiti svežene i djevojčice”), cilj održivog razvoja 16 („Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbijediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima”), kao i cilj održivog razvoja 4 („Obezbijediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati prilike za cjeloživotno učenje za sve”), koji imaju univerzalnu primjenu;

Uzimajući u obzir Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima djeteta (1989.g.) i zabranu diskriminacije na osnovu pola djeteta ili njegovog ili njenog roditelja ili zakonskog staratelja, koja se njom propisuje;

Podsjećajući na Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (ETS br. 5) i zabranu diskriminacije u uživanju ljudskih prava, koja se njom propisuje;

Podsjećajući da borba protiv rodni stereotipa i seksizma i obezbjeđenje integrisanja perspektive rodne ravnopravnosti u svim politikama i mjerama predstavljaju prioritetne ciljeve u strateškim dokumentima i preporukama Savjeta Evrope o rodnoj ravnopravnosti;

Podsjećajući da se Konvencijom Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i porodičnog nasilja (CETS br. 210, Istanbulska konvencija) članicama nalaže „da promovišu promjene u društvenim i kulturnim obrascima ponašanja žena i muškaraca kako bi se iskorijenile predrasude, običaji, tradicije i sve ostale prakse koje se zasnivaju na ideji inferiornosti žena, odnosno na stereotipnim ulogama žena i muškaraca”, te da se Istanbulsom konvencijom takođe članicama nalaže da kriminalizuju proganjanje i preduzmu neophodne mjere kako bi se obezbijedilo da seksualno uznemiravanje podliježe krivičnom ili drugom pravnom sankcionisanju;

Uzimajući u obzir Evropsku socijalnu povelju (ETS br. 35, ETS br. 163 [revidirano]) i njene odredbe o jednakim mogućnostima, nediskriminaciji i pravu na dostojanstvo na radu;

Podsjećajući da je Evropski sud za ljudska prava u svojoj praksi naglasio da unapređenje rodne ravnopravnosti danas predstavlja značajan cilj u državama članicama Savjeta Evrope, te da je pozivanje na tradicije, opšte pretpostavke ili preovlađujuće društvene stavove nedovoljno opravdanje za razliku u postupanju na osnovu pola. Štaviše, ovaj sud navodi da rodni stereotipi, poput percepcije žena kao primarnih odgajatelja djece, a muškaraca kao primarnih hranitelja porodice, sami po sebi ne mogu opravdati razliku u postupanju;

Podsjećajući na sljedeće preporuke Komiteta ministara državama članicama: [CM/Rec\(2007\)13](#) o orodnjavanju u obrazovanju; [CM/Rec\(2007\)17](#) o standardima i mehanizmima rodne ravnopravnosti; [CM/Rec\(2013\)1](#) o rodnoj ravnopravnosti i medijima; i [CM/Rec\(2017\)9](#) o rodnoj ravnopravnosti u audiovizuelnom sektoru;

Pozivajući se na Preporuku koja se tiče opšte politike br. 15 o suzbijanju govora mržnje, koju je usvojila Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) decembra 2015. godine, kojom je obuhvaćen seksistički govor mržnje;

Uzimajući u obzir Strategiju Savjeta Evrope za prava djeteta (2016-2021), kojom se naglašava potreba za borbom protiv diskriminacije i nasilja, naročito seksualnog nasilja, te

potreba za promovisanjem jednakosti djevojčica i dječaka, uključujući i putem daljeg suzbijanja stereotipa, seksizma i pretjerane seksualizacije, posebno u medijima i obrazovanju;

Uzimajući u obzir Strategiju Savjeta Evrope za upravljanje internetom 2016-2019, i poziv koji se istom upućuje za preduzimanje radnji na praćenju kako bi se zaštitio svako, a naročito žene i djeca, od zloupotreba na internetu, uključujući sajber proganjanje, seksizam i prijetnje seksualnim nasiljem;

Podsjećajući na rezolucije 2119 (2016), 2144 (2017) i 2177 (2017) Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope, odnosno rezolucije o „suzbijanju pretjerane seksualizacije djece”, „okončanju sajber diskriminacije i mržnje na internetu” i „zaustavljanju seksualnog nasilja i uznemiravanja žena u javnom prostoru”;

Oslanjajući se na ishode primjene prethodno navedenih instrumenata i dokumenata na međunarodnom, nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou, uključujući i uspjehe i izazove;

Svjestan da, uprkos postojećim standardima na međunarodnom, nacionalnom i regionalnom nivou kojima se garantuje načelo rodne ravnopravnosti, i dalje postoji nesklad između standarda i prakse, između *de jure* i *de facto* rodne ravnopravnosti;

Priznajući da je prevalenca različitih pojava oblika seksizma tijesno povezana sa trajnim poteškoćama u dostizanju rodne ravnopravnosti, u želji da se izbori sa seksizmom kao ključnim uzrokom i posljedicom rodne nejednakosti;

Primjećujući odsustvo međunarodno usaglašene definicije „seksizma“ i namjenskih pravnih instrumenata za rad na njegovom rješavanju;

Nastojeći da se iskorijeni seksizam i njegovi pojava oblici u Evropi,

Preporučuje vladama država članica:

1. Da preduzmu mjere kako bi spriječile i suzbile seksizam i njegove pojava oblike u javnoj i privatnoj sferi, te da podstaknu relevantne zainteresovane strane da sprovedu

odgovarajuće propise, javne politike i programe, na osnovu definicije i smjernica priloženih uz ovu preporuku;

2. Da prate napredak u sprovođenju ove preporuke i obavijeste nadležni odbor ili nadležne odbore Savjeta Evrope o preduzetim mjerama i ostvarenom napretku u ovoj oblasti;

Da obezbijede da ova preporuka, uključujući i njen dodatak, bude prevedena i dostavljena (u pristupačnim formatima) relevantnim organima i zainteresovanim stranama.

Dodatak uz Preporuku [CM/Rec\(2019\)1](#)

Smjernice za sprečavanje i suzbijanje seksizma: mjere za sprovođenje

Definicija

Za svrhe ove preporuke, seksizam je:

Svaki čin, gest, vizuelno predstavljanje, napisane ili izgovorene riječi, praksa ili ponašanje, koji su zasnovani na ideji da su lice ili grupa lica inferiorni zbog svog pola, a koji se dešavaju u javnoj ili privatnoj sferi, onlajn ili oflajn, sa svrhom ili posljedicom da:

- i. naruše ljudsko dostojanstvo ili prava lica ili grupe lica; ili
- ii. dovedu do fizičke, seksualne, psihološke ili socioekonomske štete ili patnje lica ili grupe lica; ili
- iii. stvore zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje; ili
- iv. predstavljaju prepreku autonomiji i potpunom ostvarenju ljudskih prava lica ili grupe lica; ili
- v. održe i podupru rodne stereotipe²

² „Rodni stereotipi unaprijed su formirani društveni i kulturni obrasci ili ideje, kojima se ženama i muškarcima pripisuju svojstva i uloge utvrđene i ograničene njihovim polom. Primjena rodni stereotipa predstavlja ozbiljnu prepreku dostizanju stvarne rodne ravnopravnosti i dovodi do rodne

Kontekst

Potreba da se rješavaju seksizam, seksističke norme i ponašanje i seksistički govor, implicitno je navedena u više međunarodnih i regionalnih instrumenata. Konvencijom Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i porodičnog nasilja (CETS br. 210, Istanbulska konvencija), kao i Konvencijom Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) prepoznaje se kontinuum između rodni stereotipa, rodne neravnopravnosti, seksizma i nasilja nad ženama i djevojčicama. Na taj način, djela „svakodnevnog” seksizma u obliku prividno beznačajnog ili minornog seksističkog ponašanja, komentari i šale, nalaze se na jednom kraju tog kontinuuma.

Međutim, pomenuta djela često su ponižavajuća i doprinose društvenoj klimi u kojoj su žene degradirane, njihovo samopouzdanje spušteno na niži nivo, a njihove aktivnosti i izbori ograničeni, između ostalog na radnom mjestu, u privatnoj, javnoj ili onlajn sferi. Seksističko ponašanje, poput, na primjer, seksističkog govora mržnje, može da eskalira ili da podstrekne otvoreno uvredljiva i prijeteća djela, uključujući seksualnu zloupotrebu ili nasilje, silovanje ili potencijalno smrtonosne radnje. Druge posljedice mogu da podrazumijevaju gubitak resursa, samopovređivanje ili samoubistvo. Rješavanje seksizma je stoga dio pozitivne obaveze država da garantuju ljudska prava, rodnu ravnopravnost i da spriječe nasilje nad ženama i djevojčicama u skladu sa međunarodnim propisima u oblasti ljudskih prava i, za države potpisnice, sa Istanbulsom konvencijom.

Seksizam i seksističko ponašanje dovode do fizičke, seksualne, psihološke ili socioekonomske štete i različito utiču na različite sektore stanovništva. Žene i djevojčice nesrazmjerno su pogođene takvim ponašanjem. Seksizam i seksističko ponašanje predstavljaju prepreku osnaživanju i napredovanju žena i djevojčica; eliminacija seksizma i seksističkog ponašanja bila bi od koristi za sve: žene, djevojčice, muškarce i dječake.

Seksizam i seksističko ponašanje javljaju se u cjelokupnom opsegu ljudske aktivnosti, uključujući i sajber prostor (internet i društveni mediji). Njih mogu doživjeti individualno ili kolektivno pojedinac ili grupa lica, čak i ako taj pojedinac ili grupa nisu direktno na meti ovih radnji, na primjer kroz seksističko oglašavanje, ili postavljanje slika nagih žena na radnom mjestu. Seksizam se održava i doživljava na tri nivoa: individualnom, institucionalnom (na primjer, porodično, poslovno ili obrazovno okruženje) i strukturnom (na primjer, kroz

diskriminacije. Pomenuta primjena stereotipa može da ograniči razvoj prirodnih talenata i sposobnosti djevojčica i dječaka, žena i muškaraca, njihove obrazovne i profesionalne preference i iskustva, i uopšte njihovih životnih prilika.” (Strategija Savjeta Evrope za rodnu ravnopravnost 2018-2023, strateški cilj 1)

društvene rodne nejednakosti, društvene norme i ponašanje). Seksizam je ćutanje onda kada pojedinci i grupe ne prijave ili se ne žale na seksistićko ponašanje zbog straha da neće biti shvaćeni ozbiljno, da će biti isključeni ili čak smatrani odgovornim.

Internet je donio novu dimenziju za izražavanje i prenošenje seksizma, posebno seksistićkog govora mržnje široj publici, premda korijeni seksizma nijesu u tehnologiji, već u stalnim rodnim nejednakostima. Pored toga, društveni fenomeni poput kampanje „#MeToo“ i niza aktivnosti i mjera javnih politika koje je ista pokrenula u različitim djelovima svijeta (počevši od 2017. godine), uključujući i države članice Savjeta Evrope, pomogli su da se obezbijedi više informacija o sveprisutnosti seksizma i potrebi za snažnijim mjerama za njegovo suzbijanje.

Seksizam i seksistićko ponašanje ukorijenjeni su u rodnim stereotipima i podupiru ih. Evropski sud za ljudska prava smatra da „problem kod stereotipnog viđenja određene grupe u društvu leži u činjenici da se njime sprećava individualizovana ocjena njenih kapaciteta i potreba“³. Rodni stereotipi podupiru strukture nejednake društvene moći i negativno utiću na raspodjelu resursa između žena i muškaraca. Konkretni primjer za to predstavlja stalna razlika u zaradama i penzijama u državama članicama. Rodni stereotipi stoga predstavljaju društvene konstrukcije „odgovarajućih“ uloga za žene i muškarce, koje su utvrđene kulturološkim predrasudama, obićajima, tradicijama i, u brojnim slučajevima, tumaćenjem vjerskih uvjerenja i praksi. Žene koje osporavaju ono što se smatra njihovim „odgovarajućim“ mjestom u društvu ili odstupaju od istog, mogu se suoćiti sa seksizmom i mizoginijom, a muškarci koji osporavaju preovlađujuću percepciju muževnosti mogu se suoćiti sa seksizmom.

Ukrštanje osnova, situaciona osjetljivost i otežavajuće okolnosti

Žene i muškarci mogu se suoćiti sa različitim i ukrštenim oblicima seksizma, zasnovanim na nizu drugih faktora, uključujući, ali ne ogranićavajući se na etnićku pripadnost, status manjine ili autohtonog stanovništva, godine starosti, religiju, status izbjeglice ili migranta, invaliditet, braćno stanje, društveno porijeklo, rodni identitet, seksualnu orijentaciju ili seksualnost. Oni se mogu naći u osjetljivijim situacijama ili na meti različitićh činova seksizma u različitićm okruženjima, poput mladićh žena i žena koje su aktivne u pretežno muškim okruženjima, na primjer u biznisu, finansijama, vojsci ili politici. Žene na radnim mjestima od

³ *Carvalho Pinto de Sousa Morais protiv Portugalije*, predstavka br. 17484/15, presuda Evropskog suda za ljudska prava od 25. jula 2017. godine, pasus 46.

moći i autoriteta, uključujući javne ličnosti, naročito su na meti seksizma, budući da se doživljavaju kao one koje su odstupile od društvenih rodni normi kojima su žene isključene iz javnih prostora ili vlasti. Interseksualne i trans osobe takođe su suočene sa dodatnim i/ili složenijim izazovima kada je u pitanju seksizam.

Određene okolnosti mogu da intenziviraju ozbiljnost ili uticaj seksističkog ponašanja ili da utiču na kapacitet žrtve da reaguje. Takve otežavajuće okolnosti postoje tamo gdje se djela ili riječi seksizma javljaju u sklopu odnosa hijerarhije ili zavisnosti, naročito na poslu, u obrazovnom ili medicinskom okruženju, u okviru (javnih) usluga ili u sklopu komercijalnih odnosa. Seksizam naročito škodi kada se onaj od kojeg potiče nalazi na mjestu moći, autoriteta ili uticaja, poput političara, lica pod čijim uticajem se formiraju stavovi drugih ljudi ili poslovnih rukovodilaca. Još jedan otežavajući faktor predstavljaju situacije u kojima je domet ili potencijalni domet seksističkih riječi ili djela širok, uključujući sredstva prenosa, korišćenje društvenih ili konvencionalnih medija, kao i mjeru u kojoj se isti ponavljaju.

I. Opšte alatke i mjere za rješavanje seksizma

Prevažna svrha mjera za sprečavanje i suzbijanje seksizma je da se izazove promjena ponašanja i kulture na individualnom, institucionalnom i strukturnom nivou.

Pored planova, javnih politika i programa, alatke za sprečavanje i suzbijanje seksizma mogu da budu zakonski, izvršni, upravni, budžetski i regulatorni instrumenti. Države treba da odaberu one koje najviše odgovaraju njihovom kontekstu i cilju određene aktivnosti. Potrebne su različite alatke da bi se rješavala, sa jedne strane, podsvjesna pristrasnost, a sa druge, svjesno seksističko ponašanje. Na prvopomenutom se može raditi kroz jačanje svijesti, obuku i obrazovanje, dok je za eliminaciju namjernog i stalnog seksističkog ponašanja i seksističkog govora mržnje potrebno preduzeti snažnije mjere. Propisi koji se bave seksizmom, uključujući definicije, vodič za korisnike, kao i navođenje mogućnosti vezanih za pravna sredstva i obeštećenje žrtava, kao i za rizike i posljedice po počiniocima, predstavljaju važne opcije koje treba razmotriti.⁴

⁴Na primjer, publikacija „Anti-Sexisme – Mode d’emploi”, Instituta za ravnopravnost žena i muškaraca u Belgiji, dostupna na francuskom jeziku na: http://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/downloads/79%20-%20Anti-sexisme%20mode%20emploi_FR.pdf.

Države treba da iskoriste postojeće alatke i da obezbijede njihovu djelotvornu primjenu ili učine dostupnim nove alatke, kako bi se spriječilo seksističko ponašanje i obezbijedila zaštita na adekvatan način i gonili i kaznili počinioci i obezbijedilo obeštećenje žrtava.

Pozivaju se vlade država članica da ispituju sljedeće mjere za podršku sprovođenja ove preporuke.

I.A. Zakonodavstvo i javne politike

I.A.1. Razmotriti zakonodavnu reformu kojom se osuđuje seksizam i definiše i kriminalizuje seksistički govor mržnje.

I.A.2. Prilikom izrade propisa i javnih politika za suzbijanje seksizma potrebno je prepoznati i uzeti u obzir faktore vezane za njegove ukrštajuće osnove, razlike između žena, situacione osjetljivosti i otežavajuće okolnosti.

I.A.3. Razviti i uložiti u sveobuhvatnu javnu infrastrukturu koja služi kao platforma za osnaživanje žena i rodno ravnopravnost i razviti okvir javnih politika za eliminaciju seksizma i rodno diskriminatornih stereotipa sa konkretnim ciljevima, mjerilima, vremenskim rokovima, pokazateljima napretka i rezultata, te mehanizmima za praćenje i ocjenjivanje radi vršenja procjene preduzetih koraka.

I.A.4. Ohrabriti učešće građanskog društva, naročito ženskih nevladinih organizacija, vjerskih lidera i lidera zajednice, stručnih tijela advokata i sudija i radničkih sindikata u osmišljavanju javne politike i zakonskih okvira za borbu protiv seksizma, u cilju promovisanja saradnje i obezbjeđenja njihovog učešća u sprovođenju ovih mjera.

I.A.5. Prepoznati, ohrabriti i podržati, na svim nivoima, rad relevantnih organizacija građanskog društva, naročito ženskih nevladinih organizacija, aktivnih u borbi protiv seksizma u svim oblastima (posebno u oblasti obuhvaćenom Dijelom III niže u tekstu) i uspostaviti djelotvornu saradnju sa ovim organizacijama.

I.A.6. Ohrabriti relevantna javna tijela i službe, na primjer zaštitnike ljudskih prava, komisije za jednakost, zakonodavne skupštine, nacionalne institucije za ljudska prava, javna preduzeća i žalbena tijela da izrade i sprovedu kodekse ponašanja ili smjernice na temu seksizma, u skladu sa sveobuhvatnom politikom za eliminaciju seksizma, i, za svrhe ovih aktivnosti, obezbijediti adekvatne resurse.

I.A.7. Razmotriti povjeravanje nadležnosti za praćenje i ocjenjivanje javnih politika i mjera za eliminaciju seksizma u javnom i privatnom životu tijelu za rodnu ravnopravnost ili drugoj zvaničnoj instituciji. Pomenutom tijelu treba dati ovlaštenja i resurse neophodne za vršenje ovih poslova.

I.A.8. Obezbijediti adekvatne pravne lijekove za žrtve seksističkog ponašanja.

I.A.9. Uspostaviti programe obuke za službenike koji rade sa žrtvama i počiniocima krivičnih djela vezanih za rod i seksualnih krivičnih djela.

I.A.10. Razmotriti uvođenje nekrivičnih kazni, na primjer uskraćivanje finansijskih i drugih oblika podrške javnim tijelima ili drugim organizacijama koje ne osude seksizam i seksističko ponašanje, naročito seksistički govor mržnje.

I.B. Mjere na jačanju svijesti

I.B.1. Ohrabriti brzu reakciju javnih ličnosti, naročito političara, vjerskih, ekonomskih i lidera u zajednici, kao i ostalih koji su u mogućnosti da oblikuju javno mnjenje, kojom se osuđuje seksizam i seksističko ponašanje i podržavaju vrijednosti rodne ravnopravnosti.

I.B.2. Pokrenuti, podržati i finansirati istraživanja, uključujući kolaborativna istraživanja širom država članica, kojima se obezbjeđuju sistematični podaci, razvrstani po polu i starosti, o učestalosti i negativnom uticaju seksizma i njegovih pojava oblika, uključujući podatke o seksizmu i seksualnom uznemiravanju na radnom mjestu, seksističkom govoru mržnje, metama, počiniocima, sredstvima prenosa, medijima i reakciji javnosti. Redovno distribuirati pomenute podatke relevantnim javnim organima, obrazovnim institucijama i javnosti.

I.B.3. Opredijeliti resurse za finansiranje djelotvornih komunikacionih kampanja i kampanja za jačanje svijesti na temu veza između seksizma i nasilja nad ženama i djevojčicama, i finansirati organizacije koje pružaju podršku žrtvama.

I.B.4. Osmisliti, sprovesti i promovisati redovne inicijative za podizanje nivoa svijesti na svim nivoima u državi i kroz različite oblike medijske komunikacije (na primjer, izrada priručnika, smjernica, video zapisa dostupnih na internetu i u konvencionalnim medijima, uspostavljanje nacionalnog dana borbe protiv seksizma, osnivanje muzeja kojima se slave rodna ravnopravnost i prava žena). Ove inicijative treba da imaju za cilj da široka javnost bude

bolje informisana i da razumije, a naročito roditelji, različite oblike seksizma, uključujući pojave poput „muškog objašnjenja“⁵, načina za sprečavanje istih i reagovanja na ove pojave, kao i štetu koju to proizvodi za pojedince i društvo, uključujući djevojčice i dječake.

I.B.5. Obezbijediti izradu i sprovođenje prilagođenih kontinuiranih edukacija i obuka za edukatore u svim sferama i na svim nivoima obrazovanja, uključujući i one u obrazovnim ustanovama, za službenike kadrovskih službi u javnom i privatnom sektoru i u strukovnim institucijama za obuku (na primjer mediji, vojska, zdravstveni radnici i pravnici, te škole za računovodstvo, menadžment i poslovne škole) na temu rodne ravnopravnosti, značenja rodnih stereotipa, načina za prepoznavanje i suzbijanje seksizma, predrasuda i pristrasnosti, te za osporavanje stereotipa.

I.B.6. Obezbijediti procjenu seksističkog jezika, ilustracija i rodnih stereotipa sadržanih u udžbenicima, materijalima za obuku i nastavnim metodama koji su namijenjeni učenicima svih uzrasta i u svim oblicima obrazovanja i obuke (počevši od predškolskog obrazovanja) i revidirati ih tako da aktivno promovišu rodnu ravnopravnost⁶.

I.B.7. Promovisati perspektivu rodne ravnopravnosti, kao i razvoj kritičkog razmišljanja za suprotstavljanje seksizmu u sadržaju, jeziku i ilustracijama igračaka, stripova, knjiga, televizije, video i drugih igara, onlajn sadržaja i filmova, uključujući pornografiju, kojima se oblikuju stavovi, ponašanje i identitet djevojčica i dječaka.

I.B.8. Promovisati i realizovati redovne kampanje jačanja svijesti na temu razvoja ženstvenosti i muževnosti i toga šta znači biti žena/djevojčica i muškarac/dječak u savremenom društvu, na primjer putem medija, besplatnih javnih predavanja i diskusija.

I.B.9. Ohrabriti saradnju radnika u različitim stručnim sferama (na primjer novinara, edukatora, pripadnika organa za sprovođenje zakona) i organizacija građanskog društva, kako bi se utvrdile i razmijenile dobre prakse u sprečavanju i suzbijanju seksizma.

I.B.10. Uspostaviti strukture koje su dostupne svima, naročito omladini, a kojima im se obezbjeđuje savjet stručnjaka o tome kako spriječiti, suzbijati i reagovati na seksizam.

⁵Objasniti na muški način („mansplain“ (glagol, neformalni govor): (za muškarca) objasniti nešto ženi na način koji se smatra snishodljivim, lažno pokroviteljskim, pretjerano samouvjerenim, pretjerano pojednostavljenim ili kojim se pretpostavlja da sagovornik ne poznaje temu.

⁶CEDAW, čl. 10.c nalaže eliminaciju „svakog stereotipnog koncepta uloga muškaraca i žena na svim nivoima i u svim oblicima obrazovanja ... naročito, revidiranjem udžbenika i školskih programa i adaptacijom nastavnih metoda“.

II. Konkretno alatke i mjere za suzbijanje seksizma i seksističkog ponašanja u odabranim oblastima

U određenim oblastima aktivnosti postoji naročita sklonost ka djelima seksizma i/ili određenim oblicima seksističkog ponašanja; stoga je ključno preduzeti ciljane aktivnosti kako bi se spriječio i suzbio seksizam u tim oblastima, pored opšte primjenjivih preporučenih mjera i alatki navedenih u prethodnom dijelu.

II.A. Jezik i komunikacija

Jezik i komunikacija čine osnovne komponente rodne ravnopravnosti i „ne smiju veličati hegemoniju muškog modela”⁷ Nestereotipna komunikacija predstavlja dobar način za obrazovanje, informisanje i sprečavanje seksističkog ponašanja. Ona podrazumijeva eliminaciju seksističkih izraza, korišćenje ženskih i muških ili rodno neutralnih oblika zanimanja, korišćenje ženskih i muških ili rodno neutralnih oblika prilikom obraćanja grupi, diverzifikaciju zastupljenosti žena i muškaraca, te obezbjeđenje jednakosti kako u vizuelnom, tako i u drugim predstavljajima.

Pozivaju se vlade država članica da razmotre sljedeće mjere:

II.A.1. Ponovna potvrda i sprovođenje relevantnih postojećih preporuka Komiteta ministara Savjeta Evrope državama članicama, uključujući Preporuku br. R (90) 4 o eliminaciji seksizma iz jezika, i Preporuku CM/Rec(2007)17 o standardima i mehanizmima rodne ravnopravnosti, kojom se naglašava da „aktivnosti država članica moraju biti ciljano usmjerene na promovisanje upotrebe neseksističkog jezika u svim sektorima, naročito u javnom sektoru”.

II.A.2. Sistematična analiza seksističkog jezika i oslanjanja na rodne pretpostavke i stereotipe u svim zakonskim, podzakonskim aktima, javnim politikama, itd. u cilju zamjene istih rodno osjetljivom terminologijom. Dobra praksa podrazumijeva i pripremu praktičnih vodiča za jezik i komunikaciju koji nijesu seksistički i ne sadrže rodne stereotipe, a koji bi se koristili u dokumentima javne uprave.

II.B. Internet, društveni mediji i onlajn seksistički govor mržnje

⁷Preporuka Komiteta ministara [Rec\(2003\)3](#)o uravnoteženom učešću žena i muškaraca u političkom i javnom donošenju odluka, Memorandum sa objašnjenjem.

Onlajn seksizam buja širom Evrope, pri čemu su žene nesrazmjerno pogođene – naročito mlade žene i djevojčice, novinarka, političarke, ženske javne ličnosti i braniteljke ženskih ljudskih prava. Jedan aspekt onlajn seksizma je negativno komentarisanje iznijetih stavova i mišljenja. Dok su napadi na muškarce češće zasnovani na njihovim stručnim mišljenjima ili sposobnostima, veća je vjerovatnoća da će žene biti podvrgnute seksističkoj i seksualizovanoj zloupotrebi i pogrdom jeziku, čija ekstremnost može biti uveličana anonimnošću koju nudi internet. Onlajn napadi ne samo da utiču na dostojanstvo žena, već mogu i da spriječe žene, uključujući i na radnom mjestu, da izraze svoje mišljenje, i da dovedu do njihovog istjerivanja iz onlajn prostora, podrivajući pravo na slobodu govora i mišljenja u demokratskom društvu, ograničavajući profesionalne šanse i snažeći rodni demokratski deficit. Drugi aspekt odnosi se na to što je digitalno doba produbilo podvrgavanje ženskih tijela, govora i aktivizma kritičkom sudu. Pored toga, seksistička zloupotreba društvenih medija – poput postavljanja intimnih vizuelnih materijala bez saglasnosti osoba tako prikazanih – predstavlja oblik nasilja koji treba rješavati.

I internet i društveni mediji čine sredstva za slobodu izražavanja i promovisanje rodne ravnopravnosti, ali isto tako omogućavaju počincima da izraze uvredljive misli i upražnjavaju uvredljivo ponašanje.

Premda je rasistički govor mržnje prepoznat kao suprotan evropskim i međunarodnim standardima u oblasti ljudskih prava, isto ne važi uvijek za seksistički ili mizogini govor mržnje, a postojeće javne politike i propisi na svim nivoima nijesu u stanju da adekvatno riješe ovaj problem. Stoga se države podstiču da preuzmu odgovornost za suzbijanje govora mržnje i staranje o tome da, kada je u pitanju primjena krivičnih sankcija, pravila koja važe za seksistički govor mržnje budu ista kao i ona koja su utvrđena za rasistički govor mržnje.

Osim toga, vještačka inteligencija predstavlja poseban izazov u odnosu na rodnu ravnopravnost i rodne stereotipe. Upotrebom algoritama mogu se prenijeti i ojačati postojeći rodni stereotipi, a time i doprinijeti održanju seksizma.

Pozivaju se vlade država članica da razmotre sljedeće mjere.

II.B.1. Sprovođenje zakonodavnih mjera, primjenjivih na sve medije, kojima se definišu i kriminališu pojave seksističkog govora mržnje, postupci za prijavljivanje i odgovarajuće sankcije. Takođe treba podstaći uspostavljanje proaktivnijih postupaka za prepoznavanje i

prijavljivanje seksističkog govora mržnje u odnosu na sve medije, uključujući internet i nove medije.

II.B.2. Uspostavljanje i promovisanje programa (uključujući softver) za djecu, omladinu, roditelje i edukatore, kako bi se pomoglo u savjetovanju djece na temu medijske pismenosti za svrhe bezbjednog i kritičkog korišćenja digitalnih medija i odgovarajućeg digitalnog ponašanja. To treba raditi kroz školske obrazovne programe i kroz izradu udžbenika i informativnih dokumenata o tome što čini seksističko ponašanje, neželjenom postavljanju materijala na internetu i adekvatnim reakcijama, uključujući i rodno osjetljive informacije o onlajn bezbjednosti. Obezbijediti široku distribuciju takvog materijala.

II.B.3. Sastavljanje informacija i osmišljavanje kampanje za jačanje svijesti o seksističkoj zloupotrebi društvenih medija, prijetnjama u internet okruženju i situacijama sa kojima se suočavaju djeca i omladina (na primjer, ucjene, traženje novca ili neželjeno postavljanje intimnih slika), uz praktičnu pomoć o tome kako spriječiti takve situacije i reagovati na njih.

II.B.4. Sprovedenje kampanja za širu javnost na temu opasnosti, prilika, prava i odgovornosti vezanih za upotrebu novih medija.

II.B.5. Uspostavljanje onlajn resursa kojima se pruža savjet stručnjaka o tome kako postupati sa onlajn seksizmom, uključujući postupke za brzo prijavljivanje/odstranjivanje štetnog ili neželjenog materijala.

II.B.6. Realizacija redovnih studija i prikupljanje podataka, razvrstanih po polu i starosti, o sajber seksizmu i sajber nasilju i odgovarajuća distribucija rezultata.

II.B.7. Integrisanje perspektive rodne ravnopravnosti u sve javne politike, programe i istraživanja u vezi sa vještačkom inteligencijom kako bi se izbjegli potencijalni rizici od održavanja seksizma i rodnih stereotipa tehnologijom, i ispitivanje načina na koje vještačka inteligencija može da pomogne u prevazilaženju jaza između rodova i eliminaciji seksizma. To podrazumijeva mjere za povećanje učešća žena i djevojčica u informacionoj i tehnološkoj oblasti u svojstvu đaka, profesionalaca i donosioca odluka. Prilikom osmišljavanja instrumenata i algoritama zasnovanih na podacima treba uzeti u obzir rodno zasnovanu dinamiku. Treba unaprijediti transparentnost u vezi sa ovim pitanjima, kao i informisanost o mogućoj rodnoj neobjektivnosti kod velikih podataka; potrebno je ponuditi rješenja za unapređenje odgovornosti.

II.C. Mediji, oglašavanje i drugi komunikacioni proizvodi i usluge

Seksizam u medijima – elektronskim, štampanim, vizuelnim i audio – doprinosi okruženju koje toleriše i trivijalizuje „svakodnevni“ seksizam. Javlja se kroz:

- seksualne, seksualizovane i rasno obojene opise i objektivaciju žena, muškaraca, djevojčica i dječaka, uključujući u oglašavanju, filmovima, na televiziji, u video igrama i pornografskom materijalu;
- uvredljivo ili trivijalizovano izvještavanje o ženskom izgledu, oblačenju i ponašanju, umjesto izbalansirane i, na informacijama zasnovane, diskusije o njihovim stavovima i mišljenjima;
- izvještavanje i predstavljanje žena i muškaraca u stereotipnim ulogama u porodici i zajednici;
- reprodukovanje i održavanje rodni stereotipa u vezi sa žrtvama rodno zasnovanog nasilja;
- neizbalansirano predstavljanje i nedostatak sadržajnog učešća žena u raznim profesionalnim i informativnim ulogama (eksperti, komentatori), naročito u pogledu žena koje pripadaju manjinama.⁸

Pozivaju se vlade država članica da razmotre sljedeće mjere:

II.C.1. Uvođenje propisa kojima se zabranjuje seksizam u medijima i oglašavanju i podsticanje praćenja i sprovođenja takvih mjera.

II.C.2. Promovisanje uključivanja izraza seksizma u zakone o kleveti.

II.C.3. Insistiranje na učešću sektora informacionih i komunikacionih tehnologija, medija i oglašavanja, u izradi, usvajanju i primjeni samoregulatornih politika i mehanizama za eliminaciju seksizma, uključujući seksistički govor mržnje u sklopu svakog sektora i pružanje podrške pomenutom učešću.

⁸V. nalaze i preporuke konferencije Savjeta Evrope „Mediji i slika žena“ (Amsterdam, 4-5. jul 2013). V. izvještaj sa konferencije na: <https://rm.coe.int/1680590fb8>.

II.C.4. Unapređivanje uloge organizacija za nadzor medija i oglašavanje u suzbijanju seksizma.

II.C.5. Podsticanje osnivanja institucije koja je nadležna za prijem, analizu i rješavanje žalbi u vezi sa seksizmom u medijima i oglašavanju, sa ovlašćenjem da naloži povlačenje ili izmjenu seksističkog sadržaja ili oglasa.

II.C.6. Podsticanje relevantnih tijela, poput komisija za rodnu ravnopravnost ili nacionalnih institucija za ljudska prava, da uvedu obrazovne strategije i alatke za novinare i druge profesionalce u oblasti medija i komunikacija na temu prepoznavanja seksizma, načina za promovisanje pozitivnih i nestereotipnih opisa žena i muškaraca u medijima i oglašavanju, te načina za promovisanje rodno osjetljive komunikacije. Za ove dodatne aktivnosti potrebno je obezbijediti adekvatne resurse.

II.C.7. Pružanje podrške istraživanju na temu prevalence i uticaja seksističkih opisa žena i djevojčica u medijima i pornografskom materijalu, mjere u kojoj se time pogoršavaju rodne nejednakosti i nasilje nad ženama i djevojčicama, kao i na temu njihovog uticaja na fizičko, seksualno i mentalno zdravlje žena. Opredjeljivanje resursa za finansiranje djelotvornih komunikacionih i kampanja za jačanje svijesti o vezama između seksizma, nedostatka rodne ravnopravnosti i nasilja nad ženama i djevojčicama; i promovisanje pozitivnih i nestereotipnih opisa žena i muškaraca u medijima i oglašavanju.

II.C.8. Podsticanje jednake zastupljenosti žena i muškaraca na mjestima za donošenje odluka u vezi sa medijima i u sadržaju, i uspostavljanje baza podataka o ekspertkinjama u svim oblastima.

II.C.9. Usvajanje pozitivnih mjera za izvrsnost i liderstvo u promovisanju uravnotežene zastupljenosti rodova, poput sistema zasnovanog na bodovima, kojim se medijima koji proizvode rodno osjetljiv sadržaj dodjeljuju dodatna sredstva.

II.C.10. Podsticanje promovisanja pozitivnih slika žena kao aktivnih učesnika društvenog, ekonomskog i političkog života, te pozitivnih slika muškaraca u netradicionalnim ulogama, poput pružaoca brige. Obezbeđenje stimulansa ili nagrada za dobru praksu, na primjer kroz finansiranje iz javnih sredstava.

II.C.11. Pružanje podrške dobroj praksi i njeno promovisanje kroz dijalog i razvoj mreža i partnerstava sa medijskim subjektima u cilju daljeg suzbijanja seksizma i rodni stereotipa u ovom sektoru.

II.C.12. Pružanje podrške projektima koji se odnose na višestruku i ukrštenu diskriminaciju žena u osjetljivim situacijama. Uvođenje stimulansa za medije kako bi promovisali pozitivne slike pripadnica etničkih manjina i/ili migrantkinja.

II.D. Radno mjesto

Seksizam na radnom mjestu javlja se u brojnim oblicima, a prisutan je u javnom i privatnom sektoru. Prikazuje se kroz seksističke komentare i ponašanje na čijoj su meti jedan ili više zaposlenih. Seksizam na radnom mjestu podrazumijeva, između ostalog, uvredljive komentare, objektivizaciju, seksistički humor ili šale, pretjerano intimne opaske, ućutkivanje ili ignorisanje ljudi, ničim izazvane komentare o oblačenju i fizičkom izgledu, seksistički govor tijela, nepoštovanje i muške prakse kojima se žene zastrašuju ili isključuju, a favorizuju muške kolege.⁹ On ostvaruje negativan uticaj na ravnopravnost i dostojanstvo na radu.¹⁰

Seksističke pretpostavke zasnovane na tradicionalnim ulogama rodova mogu da dovedu do uvjerenja da su žene, kao majke ili potencijalne majke ili pružaoci brige, manje pouzdane kolege i radnici. Suprotno tome, moguće je postojanje neprijateljstva prema majkama koje ne ostaju kod kuće ili se, kao druga mogućnost, one mogu isključivati iz važnih prilika za unapređenje karijere, a time i svog profesionalnog života. To ide u prilog nevidljivoj prepreci koja ženama ograničava prilike za unapređenje. Pomenute pretpostavke takođe mogu dovesti do seksističkih primjedbi u odnosu na muškarce koji preuzmu dužnosti vezane za pružanje brige.

Određenim poslovnim okruženjima naročito dominiraju muškarci, i u njima je rizik od jačanja kulture seksizma visok. Pored toga, žene na mjestima donosioca odluka, ili žene koje se doživljavaju kao one koje osporavaju institucionalnu hijerarhiju kojom dominiraju muškarci, mogu posebno biti podvrgnute seksizmu. Slično tome, muškarci mogu doživjeti seksizam u

⁹Viši savjet za profesionalnu ravnopravnost muškaraca i žena (2016), „Komplet za borbu protiv seksizma – tri alatke za svijet rada”, dostupno na: <https://rm.coe.int/16806fbc1e>.

¹⁰Čl. 26.2 Evropske socijalne povelje (revidirano) nalaže potpisnicama da „unapređuju svijest, informisanost i prevenciju ponavljalog, neprihvatljivog ili izrazito negativnog i uvredljivog ponašanja protiv pojedinih radnika na radnom mjestu ili u vezi sa poslom, kao i da preduzmu sve odgovarajuće mjere za zaštitu radnika od takvog ponašanja”.

radnim okruženjima kojima dominiraju žene, ili zbog toga što su zaposleni na tipično „ženskom” radnom mjestu.

Pozivaju se vlade država članica da razmotre sljedeće mjere:

II.D.1. Revidiranje propisa o radu kako bi se zabranili seksizam i seksistička djela na radnom mjestu, te promovisale dobre prakse poput mjera za analizu, ublažavanje i upravljanje rizicima, žalbeni mehanizmi, pravni lijekovi za žrtve i disciplinski postupci kroz procese građanskog ili upravnog prava.

II.D.2. Podsticanje i pružanje podrške sistematskoj reviziji pravila, politika i propisa u subjektima kako javnog, tako i privatnog sektora, u cilju usvajanja odgovarajućih kodeksa ponašanja i disciplinskih mjera u vezi sa seksizmom i seksističkim djelima. To takođe treba da podrazumijeva oblike ukrštenog seksizma, na primjer, one koji su u vezi sa statusom migranta ili invaliditetom.

II.D.3. Podsticanje nezavisnih profesija, stručnih organizacija i sindikata da prihvate borbu protiv seksizma unutar svojih organizacija, uključujući i kroz svoja interna pravila.

II.D.4. Osmišljavanje i stavljanje na raspolaganje kompleta alatki za borbu protiv seksizma, koji obuhvata relevantne odredbe propisa i objašnjenja koristi koju institucije imaju od eliminacije seksizma, te primjere seksističkih djela i dobrih praksi za eliminaciju seksizma. Poslodavce i rukovodioce, predstavnike sindikata i ostale relevantne službenike treba podsjetiti na njihovu obavezu da eliminišu seksizam na radnom mjestu, kao i o pravnim sredstvima koja su na raspolaganju žrtvama.

II.D.5. Insistiranje na tome da se najviši nivoi (u javnom i privatnom sektoru) obavežu na unapređenje institucionalne kulture kojom se odbacuje seksizam na radnom mjestu, na primjer kroz izradu politika jednakosti, internih smjernica i kampanja o različitim oblicima seksiza i dekonstrukciji stereotipa, povećanje broja žena na mjestima donosioca odluka i otklanjanje nevidljive prepreke, uključujući putem privremenih specijalnih mjera poput ciljnih vrijednosti i kvota.

II.D.6. Insistiranje na tome da se najviši nivoi (u javnom i privatnom sektoru) obavežu na unapređivanje svijesti, informisanosti i prevencije seksističkog ponašanja i na preduzimanje svih odgovarajućih mjera za zaštitu radnika od takvog ponašanja.

II.E. Javni sektor

Seksizam u javnom sektoru i oslanjanje na rodne stereotipe mogu da dovedu do odbijanja pružanja javnih usluga i nejednakog pristupa resursima. Isto tako, žene zaposlene u javnom sektoru, uključujući one koje su izabrane na svoja mjesta ili su članovi tijela za donošenje odluka, na svim nivoima, često su zbog seksizma i seksističkog ponašanja suočene sa izazovima po njihovo dostojanstvo, legitimitet i autoritet.¹¹

Pozivaju se vlade država članica da razmotre sljedeće mjere:

II.E.1. Unošenje odredaba usmjerenih protiv seksizma i seksističkog ponašanja u interne kodekse ponašanja i propise, uz adekvatne sankcije za zaposlene u javnom sektoru, uključujući članove izabranih tijela.

II.E.2. Pružanje podrške inicijativama i istragama koje preduzimaju poslanici, organizacije građanskog društva, sindikati ili aktivisti kako bi se suzbio seksizam u javnoj sferi.

II.E.3. Promovisanje unošenja odredbi o rodnoj ravnopravnosti u mjerodavni zakonski okvir, kao dobre prakse u oblasti javnih nabavki.

II.E.4. Obezbjedenje obuke za zaposlene u javnom sektoru o važnosti neseksističkog ponašanja u radu sa građanima, kao i kolegama na poslu. Pomenuta obuka treba da obuhvati definiciju seksizma, njegove različite pojavne oblike, načine za dekonstrukciju rodni stereotipa i neobjektivnosti, te načine reagovanja na njih.

II.E.5. Obavješćavanje korisnika javnih usluga o njihovim pravima u vezi sa neseksističkim ponašanjem kroz, na primjer, informativne kampanje i konkretne načine za prijavu, kako bi se identifikovali i rješavali mogući problemi.

II.E.6. Promovisanje jačanja i sprovođenja internih disciplinskih mjera protiv seksizma u javnom sektoru i svim političkim kao i tijelima za donošenje odluka, na primjer kroz ukidanje ili suspenziju nadležnosti i sredstava ili kroz finansijske kazne.

¹¹ Na primjer, sudeći po studiji koju su 2018. godine sprovele Interparlamentarna unija i Parlamentarna skupština Savjeta Evrope, 85% ispitanih skupštinskih poslanica pretrpjelo je psihološko nasilje u skupštini; veća je vjerovatnoća da će uznemiravanjem biti pogođene poslanice mlađe od 40 godina; zaposlene u skupštinskim službama pretrpjele su više seksualnog nasilja nego poslanice; a većina parlamenata nije imala mehanizme kojima se omogućava ženama da istupe po ovom pitanju. Interparlamentarna unija i Parlamentarna skupština Savjeta Evrope (2018), „Seksizam, uznemiravanje i nasilje nad ženama u parlamentima u Evropi”, dostupno na: www.ipu.org/resources/publications/reports/2018-10/sexism-harassment-and-violence-against-women-in-parliaments-in-europe.

II.F. Sektor pravosuđa

Seksizam i primjena rodnih stereotipa u sistemima građanskog, upravnog i krivičnog pravosuđa i sprovođenja zakona predstavljaju prepreke funkcionisanju pravosudnog sistema. To može dovesti do situacije u kojoj donosioci odluka donose neosnovane ili diskriminatorne presude zasnovane na prethodno postojećim uvjerenjima i ukorijenjenim pristrasnostima umjesto na relevantnim činjenicama.¹²

Vlade država članica pozivaju se da razmotre sljedeće mjere:

II.F.1. Poštujući nezavisnost pravosuđa, obezbjeđenje redovne i adekvatne obuke za sve sudije na temu ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, te štete koja nastaje rodnim predrasudama i primjenom rodnih stereotipa i upotrebom seksističkog jezika, naročito u predmetima vezanim za nasilje nad ženama i djevojčicama.¹³

II.F.2. Obezbeđenje obuke svih službenika organa za sprovođenje zakona na temu seksizma, sajber seksizma, seksističkog govora mržnje i nasilja nad ženama; olakšavanje prijavljivanja takvog ponašanja policiji; kao i unapređenje policijskih ovlašćenja za zaplijenu i obezbjeđenje dokaza o onlajn zloupotrebama.

II.F.3. Podsticanje domaćih i međunarodnih sudova i tribunala da budu prijemčivi za intervencije trećih strana i mišljenja vještaka o manje poznatim temama, poput seksizma i primjene rodnih stereotipa.

II.F.4. Staranje o tome da sistemi za prijavu zloupotreba i pristup organima za sprovođenje zakona budu sigurni, dostupni i odgovarajući; ublažavanje finansijskih nameta ili drugih odvrćajućih faktora koji sprečavaju žrtve da sačine prijave ili pokrenu postupke na adekvatnim mjestima. Preduzimanje koraka za rješavanje rizika od reviktimizacije.

II.F.5. Podsticanje udruženja pravnika na organizaciju javnih predavanja i drugih skupova kojima se unapređuje svijest pravnika i drugih relevantnih aktera o seksizmu i primjeni rodnih stereotipa u pravosudnom sistemu.

¹² „Plan aktivnosti Savjeta Evrope za jačanje nezavisnosti i nepristrasnosti pravosuđa” (CM(2016)36-konačna verzija), „potrebno je preduzeti sve radnje na suzbijanju primjene rodnih stereotipa unutar samog pravosuđa” (Aktivnost 2.4); OHCHR, „Eliminisanje primjene stereotipa u pravosuđu – Jednak pristup pravosuđu za žene u predmetima rodno zasnovanog nasilja”, 9. jun 2014.

¹³ V. Savjet Evrope (2017), „Priručnik za sudije i tužioce o obezbjeđenju pristupa žena pravosuđu”, dostupno na: <https://rm.coe.int/training-manual-women-access-to-justice/16808d78c5>.

II.G. Obrazovne institucije

Seksističke poruke oblikuju naša društva i prožimaju obrazovne sisteme kojih ih dalje reprodukuju, a trebalo bi da ih osporavaju. Djeca i omladina prihvataju rodne stereotipe kroz obrazovne programe, nastavne materijale, ponašanje i jezik.¹⁴ Seksizam može biti duboko usađen u kulturu obrazovnih institucija na svim nivoima, od predškolskog obrazovanja do institucija na tercijarnom nivou. On se može javljati u mnogim oblicima, na primjer: tolerisanje i trivijalizacija seksističkih slika, jezika i izraza; nedozvoljavanje nekonvencionalnog rodnog ponašanja; izostanak reakcije na podsvjesne predrasude zaposlenih i đaka; odsustvo ili postojanje neodgovarajućih mehanizama za ulaganje žalbi i evidenciju; nedostatak sankcija za seksualno uznemiravanje, uključujući ono koje počinje drugi đaci. Ovi usađeni oblici seksizma mogu da utiču na kasnije izbore obrazovanja, karijere i životnog stila. Države su takođe dužne da obezbijede odgovornost privatnih ustanova za njihove aktivnosti, a izuzeća ne treba da postoje ni za vjerske obrazovne ustanove.

Pozivaju se vlade država članica da razmotre sljedeće mjere:

II.G.1. Puna primjena odredaba Preporuke [CM/Rec\(2007\)13](#) Komiteta ministara država članicama o orodnjavanju u obrazovanju.

II.G.2. Obezbjedenje uključivanja rodne ravnopravnosti i nediskriminacije i eliminacije seksizma i seksističkog ponašanja u sve aspekte obrazovnog procesa, uključujući mehanizme i smjernice za prijavu, reakciju i evidenciju incidenata.

II.G.3. Sprovođenje i/ili podrška preventivnim kampanjama na temu seksizma i seksističkog ponašanja u obrazovnim ustanovama i obezbjedenje apsolutne netolerancije za takve pojave, uključujući primjenu rodni stereotipa i vršnjačko nasilje, sajber vršnjačko nasilje, seksističke uvrede i rodno zasnovano nasilje.

II.G.4. Organizovanje skupova, uključujući kroz državna tijela, na kojima se obrađuju pitanja rodne ravnopravnosti i načini za sprečavanje i suzbijanje seksizma, rodni stereotipa i podsvjesni rodni predrasuda u svim obrazovnim institucijama.

¹⁴V. zaključke i preporuke konferencije Savjeta Evrope „Suzbijanje rodni stereotipa u obrazovanju i putem obrazovanja” (Helsinki, 9-10. oktobar 2014). V. izvještaj sa konferencije na <https://rm.coe.int/1680590f0>.

II.G.5. Integrisanje perspektive rodne ravnopravnosti u sve aspekte obuke za nastavno osoblje, prije i tokom zaposlenja, kao i u kurseve za zaposlene u školskim službama.

U vezi sa nastavnom metodologijom, alatkama i obrazovnim programima:

II.G.6. Izrada smjernica, kako bi se obezbijedilo integrisanje nastavnih metodologija i alatki za oblasti rodne ravnopravnosti, nediskriminacije i ljudskih prava u obrazovne programe na svim nivoima obrazovanja, i javnim i privatnim, od ranog djetinjstva. To podrazumijeva i obrazovanje za privatni život, kako bi se djeca ohrabrila da razviju samostalnost i unaprijede odgovornost u svojim vezama i ponašanju – uključujući saglasnost i lične granice. U obrazovnim programima treba da se nađu sadržaji o seksu i seksualnosti za djevojčice i dječake, koji su prilagođeni njihovom uzrastu, zasnovani na dokazima, tačni u naučnom smislu i sveobuhvatni.

II.G.7. Podsticanje razvoja internet stranica sa resursima, dobrim praksama i nastavnim materijalom/materijalom za učenje, kao i priručnika kako bi se instruktorima, nastavnicima i inspektorima pomoglo u prepoznavanju i eliminisanju rodni stereotipa u obrazovnim materijalima.

II.G.8. Promovisanje specijalnih programa i karijernog savjetovanja kojim se pomaže đacima u pravljenju izbora vezanih za studije i karijeru, koji nisu zasnovani na rodni stereotipima, uključujući obuku za zaposlene o rodni stereotipima i podsvjesnim predrasudama.

II.H. Kultura i sport

Seksizam je evidentan u brojnim aspektima kulturnog života, naročito kroz sveprisutnost rodni stereotipa. Prema Međunarodnom komitetu Ujedinjenih nacija za ekonomska, socijalna i kulturna prava, kulturni život obuhvata način života, jezik, usmenu i pisanu literaturu, muziku i pjesme, neverbalnu komunikaciju, sistem religije ili uvjerenja, rituale i ceremonije, sport i igre, metode proizvodnje ili tehnologije, prirodno i vještačko okruženje, hranu, odjeću i sklonište, umjetnost, običaje i tradicije. Umjetnost i kultura imaju presudnu ulogu u oblikovanju stavova i rodni uloga, pa je stoga ključno suzbijati seksizam u ovim oblastima. Pored toga, u skladu sa Istanbulsom konvencijom, kultura, religija, običaj ili tradicija ne smiju se smatrati opravdanjem za činove nasilja nad ženama i djevojčicama.

Pitanja koja treba rješavati u sportu obuhvataju: seksistički odnos medija, sportskih organizacija, trenera, sportskih lidera, sportista, itd; seksističko opisivanje žena u sportu,

trivijalizacija sportskih uspjeha žena njihovim opisivanjem kroz stereotipne uloge ili unižavanjem njihovog sporta; te seksizam i seksistički govor mržnje na sportskim događajima.

Pozivaju se vlade država članica da razmotre sljedeće mjere:

II.H.1. Izrada i unapređenje alatki za borbu protiv seksizma u sektorima kulture i sporta, poput materijala za obuku ili alatki na temu rodno osjetljivog jezika i komunikacije.

II.H.2. Ponovna potvrda i sprovođenje preporuka Komiteta ministara državama članicama [CM/Rec\(2015\)2](#) o orodnjavanju u sportu i [CM/Rec\(2017\)9](#) o rodnoj ravnopravnosti u audiovizuelnom sektoru.

II.H.3. Podsticanje vodećih ličnosti u kulturi i sportu da isprave seksističke pretpostavke ili osude seksistički govor mržnje.

II.H.4. Insistiranje na tome da sportski savezi i udruženja i institucije kulture na svim nivoima izrade kodekse ponašanja u cilju sprečavanja seksizma i seksističkog ponašanja, u kojima treba da se nađu odredbe o disciplinskim postupcima. Podsticati apsolutnu netoleranciju seksizma i seksističkog govora mržnje na sportskim i kulturnim događajima.

II.H.5. Insistiranje na tome da sektori kulture i sporta na svim nivoima preduzmu konkretne aktivnosti na unapređenju rodne ravnopravnosti i nestereotipnog prikazivanja žena i muškaraca, djevojčica i dječaka.

II.H.6. Promovisanje medijskog izvještavanja i sadržaja, naročito državnih medija, u vezi sa ženskim kulturnim i sportskim događajima koje je jednako kao i za takve muške događaje, i javno proslavljanje uspjeha žena.¹⁵ Obezbjedenje vidljivosti i promovisanje pozitivnih uzora žena i muškaraca, djevojčica i dječaka, koji učestvuju u sportovima u kojima nijesu dovoljno zastupljeni.

II.I. Privatna sfera

Seksizam u porodici može da doprinese jačanju stereotipnih uloga, obesnaživanju žena, njihovom niskom samopouzdanju i ciklusu nasilja nad ženama i djevojčicama. On takođe

¹⁵ Poput sajta „Ova djevojka može”, kojim se slave aktivne žene (www.thisgirlcan.co.uk/).

može imati uticaj na izbor života i karijere. Premda su se tradicionalne uloge rodova u porodici (muškarci kao hranitelji, žene kao one koje obavljaju kućne poslove) generalno promijenile, budući da sve više žena zarađuje, faktori koji doprinose promjenama u svim porodicama i državama razlikuju se u značajnoj mjeri.

Seksističko ponašanje i dalje je široko rasprostranjeno u međuljudskim odnosima, a žene i dalje obavljaju mnogo više neplaćenog posla kod kuće nego muškarci.

Članom 16 konvencije CEDAW nalaže se državama da preduzmu odgovarajuće mjere kako bi obezbijedile ravnopravnost žena i muškaraca u porodici.¹⁶ Veza koja postoji između seksizma i sprečavanja nasilja nad ženama i djevojčicama dodatno intenzivira potrebu za preduzimanjem mjera u privatnoj sferi.

Prethodno navedene preporučene mjere, naročito one koje se odnose na jezik i jačanje svijesti, kao i one u vezi sa sektorima medija, obrazovanja i kulture, posebno su relevantne za suzbijanje seksizma u privatnoj sferi.

Međutim, neadekvatno je sankcionisati seksizam u porodici, osim ako takvo ponašanje dostigne prag kriminaliteta, poput fizikog, psihološkog ili ekonomskog nasilja nad ženama.

Pozivaju se vlade država članica da razmotre sljedeće mjere:

II.1.1. Uspostavljanje mjera u vezi sa usklađivanjem privatnog i poslovnog života, uključujući plaćeno odsustvo bioloških majki i očeva, plaćeno roditeljsko odsustvo za žene i muškarce, univerzalan pristup kvalitetnim i priuštivim uslugama dječje zaštite i drugim socijalnim uslugama, te fleksibilni radni aranžmani za žene i muškarce. Unapređenje pristupa uslugama za brigu o starijim licima i drugim izdržavanim licima. Organizovanje kampanja kako bi se podstakla ravnomjerna podjela zaduženja između žena i muškaraca u domaćinstvu i u vezi sa pružanjem brige.

II.1.2. Unapređenje javnih politika i mjera kojima se podržava pozitivno roditeljstvo, a kojima se djeci garantuju jednake mogućnosti, bez obzira na njihov pol, status, sposobnosti ili porodičnu situaciju. Pozitivno roditeljstvo podrazumijeva roditeljsko ponašanje zasnovano na najboljim interesima djeteta, koje je brižno, oslobođeno rodni stereotipa, osnažujuće, pruža pohvalu i usmjerava uz utvrđivanje granica, kako bi se time omogućio potpun razvoj djeteta.

¹⁶ Pored toga, članom 2. e konvencije CEDAW nalaže se državama da preduzmu „sve odgovarajuće mjere za eliminaciju diskriminacije koju nad ženama vrši bilo koje lice, organizacija ili preduzeće”.

II.1.3. Uspostavljanje mjera i alatki kojima se jačaju vještine koje su roditeljima potrebne da bi se izborili sa sajber seksizmom i pornografijom na internetu.

II.1.4. Unapređenje obuke za prepoznavanje i suzbijanje seksizma i seksističkog ponašanja u sklopu stručnih kurseva za lica koja se bave porodicom i međuljudskim odnosima, na primjer, službenike socijalnih službi, uključujući centre za socijalnu zaštitu majki i djece.

III. Izvještavanje i ocjenjivanje

Ovom preporukom traži se od država članica da prate napredak u njenom sprovođenju i da obavijeste nadležni upravni odbor ili upravne odbore o preduzetim mjerama i ostvarenom napretku.

Izvještavanje treba da se odvija redovno i da obuhvata informacije o sljedećem:

- zakonodavnom okviru i okviru javnih politika, mjerama i najboljim praksama kojima se suzbija seksizam, seksističko ponašanje, primjena rodni stereotipa i seksistički govor mržnje, naročito u javnim prostorima, na internetu i u medijima, na radnom mjestu, u javnom sektoru, pravosuđu, prosvjeti, sportu i kulturi, kao i u privatnoj sferi, uključujući i alatke za prijavu seksističkog ponašanja, kao i disciplinske postupke i sankcije;
- svim sveobuhvatnim javnim politikama ili politikama u sklopu nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost, usvojenim za svrhe eliminisanja seksizma i seksističkog ponašanja, uključujući definicije, pokazatelje, nacionalne mehanizme za praćenje i ocjenu;
- radu svih koordinacionih tijela, osnovanih ili zaduženih da prate sprovođenje na nacionalnom nivou;
- istraživanjima sprovedenim i potpomognutim kako bi se njima dobili podaci o pojavama i posljedicama seksizma i seksističkog ponašanja u odabranim oblastima, te ishodima istraživanja te vrste; — nacionalnim mjerama za jačanje svijesti i kampanjama sprovedenim na svim nivoima, uključujući informacije o medijima putem kojih su sprovedene.

Nedavna dešavanja, poput #MeToo, ojačala su svijest o

prisustvu stalnog, dalekosežnog seksizma u svim sektorima društva.

Kao odgovor na to, Savjet Evrope usvojio je Preporuku

CM/Rec(2019)1 o sprečavanju i suzbijanju seksizma. Ovaj

jedinstveni tekst sadrži prvu međunarodno pravnu definiciju seksizma.

Preporukom se pravi veza između radnji "svakodnevnog seksizma" i nasilja nad ženama, kao dijela kontinuumu kojim se stvara ambijent zastrašivanja, straha i diskriminacije, koji uglavnom pogađa žene i djevojčice.

Ovim tekstom takođe se namjerava pojasniti šta je to seksističko ponašanje, te utvrđuju konkretni načini na koje vlade i drugi akteri treba da rade na ovom problemu.